

NYELVILÁG

A BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
IDEGEN NYELVI ÉS KOMMUNIKÁCIÓS INTÉZETÉNEK
SZAKMAI KIADVÁNYA

REVISTA DEL INSTITUTO DE LENGUAS EXTRANJERAS Y DE
COMUNICACIONES DE LA UNIVERSIDAD DE ECONOMÍA DE
BUDAPEST

Asztúria – 30 – Asturias

24

2021

Szerkesztőbizottság – Consejo de redacción

Barthalos Judit, Dr. Hegedüs Gyula, Hukné Dr. Kiss Szilvia, Karl Nikoletta,
Dr. Schiller Katalin, Szendrői Ildikó

Alapító-főszerkesztő – Fundador–Redactor jefe

Dr. Kéri András (2004–2020)

Főszerkesztő – Redactor jefe

Dr. Hegedüs Gyula (2021–)

Technikai szerkesztő – Diseño y composición

Deák Gabriella

Szerkesztőség címe – Dirección de la Redacción:

1054 Budapest, Alkotmány u. 9-11.

ISSN 1786-0636

Felelős kiadó – Editora responsable: Dr. Szegedi Krisztina

A folyók országa: Egyenlítői-Guinea, Afrika egyetlen spanyol nyelvű állama

DR. KÉRI ANDRÁS
KVIK

Nem hinném, hogy bárkinek is eszébe jutna turistaként az ötezer kilométerre lévő Egyenlítői-Guineába utazni. De miért is mennénk oda? Még a földrajzi atlaszokban sem könnyű megtalálni, s a néhány „beavatott” kivételével, semmit sem tudunk e néhány magyarországi megyét elfoglaló ismeretlen országról (28 051 km², 1 267 689 lakos – 2017-es népszámlálás szerint). Az egyetlen spanyol nyelvű afrikai állam mostoha sorsának is köszönheti, hogy láttnivalókban nem bővelkedik, sőt kifejezetten szegényes. Magyar vonatkozással azonban a világ ezen eldugott szegletében is találkozhatunk, de erről később.

Ha valaki a kilencvenes években akart eljutni Európából a Guineai-öbölben fekvő egykori spanyol gyarmatra, akkor Madridba kellett utaznia, mivel ez volt az ország egyetlen kapcsolata az öreg kontinenssel, és még aggódnia sem kellett, hogy nem lesz hely a gépen. Pedig ez 2001-ig csak heti egyetlen járat volt. Mára a helyzet alapvetően megváltozott, akár naponta is indulhatunk. A spanyol főváros mellett többek között Párizsból, Zürichből, Londonból is eljuthatunk oda, s bizonyos időszakokban ajánlatos jó előre helyet foglaltatni. A változás az ország óriási kőolajkészleteinek és az egyre növekvő kitermelésnek köszönhető. Egyenlítői-Guinea 1995-2005 közötti évi átlagos növekedési ütemével (20%) a világ leggyorsabban fejlődő országa lett. A növekvő „olajturizmus” nemcsak a nemzetközi szállodaláncok megtelepedését (pl. Hilton, Sofitel) eredményezte, hanem már jut pénz hazai idegenforgalmi stratégiai tervek kidolgozására, beruházásokra és fejlesztésekre is, amelyekhez nemzetközivé bővült, kubai és spanyol szakemberek vezetete küldöttség segítségét kérték. A turizmus igazi kezdetét a kőolaj hozta el.

A parányi Egyenlítői-Guinea különleges, mesterséges politikai alakulat. Két szigetből (Bioko, Annobón) és egy Kamerun és Gabon között fekvő szárazföldi enklávéból áll. A szigetek egymástól jelentős távolságra helyezkednek el úgy, hogy közöttük egy független szigetállam, São Tomé és Príncipe terül el. A Guineai-öböl négy vulkanikus eredetű szigete az ősi, víz alá került kameruni hegylánc folytatása.

GUINEA – a szó eredete és jelentése:

1. Afrikában három ország osztozik rajta: Guinea, Bissau-Guinea és Egyenlítői-Guinea, azaz az egykori francia, portugál és spanyol gyarmat. Ázsia és Melanézia határán pedig ott a negyedik ország, Pápua Új-Guinea.
2. A portugálok nevezték el Nyugat-Afrika középső, erdős vidékét Guineának. Ezt a szót az Afrika északi részén élő berberektől vették át: *Akal N-Iguinawen* jelentése: feketék földje.
3. Így lett Afrika központi partvidékén egy öböl neve is.
4. Egy spanyol falu neve Álavaban.
5. Angol arany fémpénz neve a XIX. század végén.
6. Angol pénz neve.
7. Egy Indiában ma is készülő szövet neve. A spanyol katonák kubai gyarmatukon a XIX. század végén és Egyenlítői-Guineában a XX. század első két évtizedében ebből készült uniformist viseltek.

GUINEO – az előző szó változata:

8. Az Amerikából származó banán neve.

9. Egy fa neve.
10. Egy XIX. századi tipikus afrokaribi rabszolgatánc Kubában, dobok és gitárkísérettel.

A Kamerun partjai előtt 30 km-re lévő, 72 km hosszú, 35 km széles **Bioko** szigetének – amelynek neve 1979-ig Fernando Póo volt – parányi, de annál modernebb repülőtere az első meglepetés, a nyolcórás repülőút után. Nyüzsgő életét több parkoló gép és a tengeri kőolajkutak közötti helikopterforgalom jelzi. A 7 kilométerre fekvő fővárosba, Malabóba (az egykori Santa Isabelbe) kakaóültetvények között vezet az út, ahol ma már számos szálloda várja a turistákat.

A függetlenség elnyerésével (1968. október 12.) és a spanyolok kivonulásával, a szakemberek és ültetvényesek távoztával nagy gazdasági visszaesés vette kezdetét. A véres diktatúra tele volt tragikus fordulatokkal és szomorú eseményekkel. Kamerun és Gabon a szárazföldi területen, akart osztozkodni, Nigéria Fernando Póora vetett szemet, de egyiküknek sem sikerült a gyarmatot feldarabolni. A diktátor egy hónapos elnöksége után örökös elnökké nyilvánította magát. Megfordult az a trend, hogy a szomszédos országokból, többnyire az európaiak, átjöttek hétvégenként vásárolni. Sőt, a politikai és gazdasági káosz miatt megindult a kivándorlás. 1976-ban a nigériai munkások nagy része is távozott a munkáskézben szűkölködő országból. A 80-as évekre olyan ellátási nehézségek léptek fel, hogy a tehetősebbek Gabonba jártak át például ebédelni. Francisco Macías Nguema Biyono (1968-1979) diktatúrája alatt, 1972 és 1979 között 80 000 embert gyilkoltatott meg, és a lakosság harmada, 150 000 fő menekült el az országból. Jelentős részüket megfosztották útlevelüktől és állampolgárságuktól is. A nemzetközi szervezetek becslése szerint további kb. 20 000 főt kényszermunkára ítétek, amit a kakaóültetvényeken és egyéb termények betakarításakor kellett ledolgozniuk. Az ország azzal dicsekedhetett, hogy világszerte a menekültek, a hontalanok és a jogvédelemtől megfosztottak számát tekintve. Az anyaország sokukat befogadta. Spanyolország egykori „Afrikai gyöngyéből” rémálom lett.

1974-ben Nigéria kimenekítette vendégmunkásait és Bioko elfoglalására készült. Ettől csak az erős szovjet jelenlét tántorította el. A diktátor kezében összpontosult minden politikai és gazdasági hatalom. Amikor információs minisztere, Mba Oyono Ayingono 1976-ban nem neki tetsző módon nyilatkozott a Kanári-szigeteken, hazatértekor az ország repülőterén valódi pofonokkal várta. Macías Nguema uralkodása alatt a sziget is az ő nevét viselte, s örökös elnöknek, legfőbb tábornoknak, az oktatás, a tudomány és a kultúra nagymesterének és az egyetlen párt, a Munkások Egyetlen Nemzeti Pártja elnökének, Egyenlítői-Guinea fáradhatatlan és egyedüli csodájának nevezte magát. S mindezt jól látható módon mindenütt ki kellett függeszteni.

A függetlenség kikiáltása után pénzre volt szüksége, amit a volt gyarmatosítóktól kért. A feltételekről folyó tárgyalások azonban olyan lassan mentek, hogy elveszítette türelmét, és féktelen spanyolellenességbe kezdett, amely a népre is áttért. Még azt is megtiltotta, hogy a helyiek használják spanyol neveiket. Az ültetvények tönkrementek, a gyárak bezártak, éhínség és járványok pusztítottak. Az ország gazdasága a csőd szélére jutott. A lakosság éhezett, hiány volt például sóból, szappanból, kenyérből, ruhafélékből. Teodoro Obiang Nguema 1979-es puccsa, vagy ahogy ő nevezte, a „szabadság puccsa” vetett véget nagybátyja ámokfutásának, akit tetteiért bíróság elé állított és kivégeztetett, de a rendszer nem sokat változott. Saját hadseregében sem bízott, ezért marokkói katonákkal vetette magát körül. A volt gyarmatosítókkal való állandó nézeteltérés oda vezetett, hogy franciabarátsága miatt kijelentette, Egyenlítői-Guinea a francia világ része akar lenni. 1983-ban csatlakozott a frankofon országokhoz, majd 1985-ben a frankövezethez (közép-afrikai valutaközösségi frank) és a helyi valutát, az *epkwelét* váltotta fel a CFA-frank. Az országot azóta is családi vállalkozásban vezeti. Az 50 minisztere közül 21 családtag volt. Elsőszülött fia, Teodorin mezőgazdasági és erdészeti miniszter volt. A kőolaj után a fa az ország legfontosabb természeti kincse. Kisebbik fia, Gabriel kőolajügyi miniszter lett. A kívülálló számára mókás látvány, amikor

testőreik kíséretében méregdrága luxus sportkocsikkal közlekednek a sziget gyér úthálózatán. A diktátor-elnök az ellenzékét brutális módon elhallgattatta, az értelmiséget száműzetésbe kényszerítette. Erre a sorsra jutott legismertebb írójuk, Donato Ndongo is 1994-ben. 2003 júliusában, az állami rádióban hangzott el, hogy „Az elnök egy isten, aki állandó kapcsolatban van a mindenhatóval, és bárkit megölhet anélkül, hogy számon lehessen kérni, vagy hogy a pokolba kerüljön, mert ő maga az isten.”

Egyenlítői-Guinea a 80-as évek elején még Afrika negyedik legszegényebb állama volt, amelyen az évtized végére – a fa-, a kávé- és a kakaóexport növekedésével – jelentősen javított, de ebből semmi sem látszott. Pedig a világpiacon az itteni kakaót tartották a legjobb minőségűnek. A 90-es évekre olyannyira megromlott az egykori anyaországgal való kapcsolatuk a politikai menekültek befogadása miatt, hogy az ország diktátora bejelentette (1997), Egyenlítői-Guinea hivatalos nyelve a francia lesz (bár ezt a nyelvet, a bevándorlókon kívül, a politikai elit sem beszélte).

Ma az egyenlítői-guineaiak 10%-a külföldön él, s közülük kb. tízezren Spanyolországban. A hivatalos nyelv a spanyol és a francia, de emellett kreol portugált, kreol angolt és a törzsi nyelveket is használják: a fangot 82,9 %, a bubit 9,6 %, a ndowét 3,8 % (bisiót, bujebát) – mind bantu nyelv – és az annobónit kreolt, a fa d’ambut 1,5 %. 1997-ben jó üzlet volt a tiszteletbeli konzuli és a követségi tanácsosi kinevezések árusítása, amivel diplomata útlevelek is jártak, darabonként 200 ezer dollárért. A francia a szomszédos Kamerun és Gabon nyelve. Bár az iskolában tanítják, de csak a kormányzat használja a kapcsolattartáshoz. Annobón különös portugál nyelvvel a portugál nyelvű országok közösségébe tartozik 2014 óta, miután eltörölték Egyenlítői-Guineában a halálbüntetést.

A kőolaj felfedezésének hivatalos éve 1995. Ekkor vált bizonyossá, hogy óriási készletek találhatók az ország területén Bioko északi partvidéke előtt (Campo Alba), a kontinens tengeri övezetében (Campo Zafiro¹ és Topacio), melynek következtében kitermelése gyors növekedésnek indult. Az addig vezető ágazatot, a kakaótermesztést felváltotta a kőolaj-kitermelés. Ma a kőolajnak és a nemzetközi olajtársaságok megjelenésének (pl. ExxonMobil, Chevron, Shell) köszönheti gyors felvirágzását. A Nigériától Angola északi részéig húzódó kőolajövezet közepén fekvő országban a nagy nemzetközi cégek és befektetők is egymásnak adják a kilincset. A változást jelentő gazdaság jelei már itt-ott láthatók. Nagy építkezésekbe kezdtek. Mégis, mindenhol azt érezni, hogy mindenből hiány van. 1996-tól, a kitermelés kezdetétől nagyarányú a fejlődés. A Nemzetközi Valutaalap adatai alapján 1997-ben a GDP növekedése 71,2%, 2001-ben 72,5% volt, ami világrekord. Válsággal sújtott világunkban a 2008-as 12,44%-os növekedést 2009-ben is tartani tudta. Ma a világ harmadik kőolajtermelője. Fő exportcikkei közé tartozik még a kávé és a trópusi nemesfák: az ében, a paliszander és az okume (*Aucoumea klaineana*), a balzsamfafélék családjába tartozó keményfa).²

2001-ben létrehozták a Nemzeti Kőolajtársaságot (GePetrol), melynek modern tornya a főváros közepén hivalkodik, majd 2005-ben az állami gáztársaságot, a SONEGAS-t. 2008 a földgáz éve: megnyitották a földgáz-cseppfolyósítót. Mára a GDP több, mint 90%-a az energetikai szektorból származik, miközben a mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás csak lassan fejlődik. A kőolaj felbukkanásának lehetősége a gaboni határvidék rendezését is szükségessé tette, melynek során Mbañe (Mbañé) és Cocotero szigeteket még 1993-ban a szomszédos országhoz csatolták.³

¹ Nigéria magának akarta e területet, de végül 2002-ben kiegyeztek a Zafiro-Ekanga lelőhely közös kitermelésében.

² A statisztikai adatok forrásai: Almanaque Mundial 2009 és www.guinea-ecatorial.com

³ A szigeteket Gabon csatolta el, azt állítva, hogy az első elnök, Francisco Macías Nguema ajándékozta nekik még 1968-ban, de erről nincs semmilyen dokumentum. Valójában a körülöttük lévő olajmező miatt.

Malabo (215 000 lakos) külvárosában családi házas övezet épült (Buena Esperanza), új stadion (Bouygues), repülőtérét modernizálták (egykoron a nagy repülőgépek leszállóhelyét Angola felé), kikötőjét kibővítették, hidakat, utakat, iskolákat, kórházakat építettek, csatornáztak. Szállodák épültek, s a hazai légitársaság, a Ceiba Intercontinental is lábra kapott. Mongomóban, a gaboni határnál felépült az első vízmű, amely ivóvízzel látja el a várost. S hogy miért az esőerdő e távoli városában? Mert innen származik az ország mindkét elnöke, akik a többségi fang népcsoporthoz tartoznak. Ma a fejlesztések legnagyobb gátja a hazai szakképzetlen munkaerő, ezért van szükség a bevándorlókra, s ha ez így folytatódik, az ország bennszülött népessége középtávon akár kisebbségbe is szorulhat. Ez a helyzet az egészségügyben, az oktatásban, az idegenforgalomban, a szállodaiiparban és az élet szinte minden területén. A szakemberhiány pótlására szakképzési programokba kezdtek, ahol villanyszerelőket, asztalosok stb. képeztek ki.

A Nigéria és Észak-Angola között húzódó övezetben koncentrálódik a világ ismert kőolajkészleteinek 10%-a, ezért nem csoda, hogy a Guineai-öböl felértékelődött. Az Egyesült Államok olajimportjának közel egynegyedét innen szerzi be, ami már több, mint amit a Közel-Keletről vásárol. Könnyen kitermelhető és szállítható az itteni olaj. Az olajbevételeket az infrastruktúra fejlesztésére és a gazdaság diverzifikálására kellene fordítani, de a korrupció miatt mindebből a lakosság keveset lát. Földünk egyik igen jómódú országa lehetne az egy főre jutó GDP-ben számolva, ha hihetünk az ellentmondó statisztikáknak: 29 000 USD/fő, mellyel első Afrikában. A CIA Tények Könyve szerint 2008-ban a 41. volt a világon, és olyan országokat előzött meg, mint Olaszország, Új-Zéland, Izrael. A vagyon alapja az 1,77 milliárd hordóra becsült mesés olajkészlet. Az amerikai olajtársaságok dollár-milliárdokat fektettek be. Az olaj teszi szalonképessé az Amerika által is kleptomán és brutális diktátorként ismert elnököt, akit még Condolezza Rice külügyminiszter is fogadott. Sőt, a demokrácia és az emberi jogok védelmét oly fontosnak tartó Egyesült Államok az afrikai ország szociális és területfejlesztési minisztériumának szerepét is eljátszotta. Egy megállapodás szerint Obiang 15 millió dollárt fizetett az USA nemzetközi fejlesztési alapjába, s ezt Washington Egyenlítői-Guinea alapvető infrastruktúrájának fejlesztésére fordította.

A Zafiro lelőhely felfedezése óta (1995) a kitermelés megtízszereződött. A kontinensen lévő Ceiba a harmadik legjelentősebb olajmező. Campo Albával együtt mindhárom amerikai kézben van. Ez utóbbinál épített feldolgozó és cseppfolyósító napi 19 000 hordó metanolt állított elő exportra. 1996-ban Corisco öblében is olajra leltek, ami a sziget turisztikai központtá válását veszélyeztette. A kitermelésről nincsenek pontos adatok, de azt tudjuk, hogy az amerikai olajvállalatok napi több mint 400 000 hordót hoznak a felszínre. Na meg azt is, hogy igen jó üzletet kötöttek, mert az átlagosnál lényegesen nagyobb profitra tesznek szert. Ma már arról beszélnek, hogy a kőolajfinomító és a vízerőmű felépítése után a kőolaj szerepét mindenáron csökkenteni kell az ország gazdasági életében, a földgázkitermelés – melyben a Ruhrgas, az E.on és a spanyol Unión Ferosa Gas érdekelt –, a mezőgazdaság, az erdőgazdálkodás és a turizmus súlyának növelésével.

A fekete arany megmozgatta a világ fantáziáját. Feltehető, hogy egy olyan üzleti csoport szeretett volna az olajhoz férni, amely valamilyen okból nem tudott, legalábbis ez valószínűsíthető a 2004-es sikertelen puccskísérlet után. Simon Manu, egy volt brit katonatiszt több mint 60 dél-afrikai zsoldos élén készült az ország elnökének elmozdítására. A puccsot a zimbabwei hatóságok akadályozták meg, amikor 2004 márciusában Harare repülőtérén őrizetbe vették az összeesküvőket. Állítólag a spanyol száműzetésben lévő ellenzéki vezető, Severo Moto visszatértét készítették elő. A még ma is homályos események egyik résztvevője, Mark Thatcher, az egykori brit kormányfő fia, maga is a finanszírozók között volt. 2009. február 17-én hajnalban, egy újabb akció során fegyveres csoport rohamozta meg az elnöki palotát, de ez a kísérlet is kudarcot vallott.

Ma itt lehetne Afrikában a legmagasabb az életszínvonal. Miközben az egy főre eső nemzeti jövedelem 25 988 USD/fő (2016), a lakosság 60%-a szegény. Különös ország ez, ahol két azonos

adatot sehol sem találni. Nem lehet tudni pontosan felfedezésének időpontját, nincsenek megbízható népességadatok. Az a benyomása az embernek, hogy a tényleges lakosság szám és a hivatalos adatok között jelentős az eltérés. A kőolajkitermelés és -bevételek, valamint a halászat és a fakitermelés adatai titkosak, vagy ha van is adat, megbízhatatlan. Lakóinak száma 1 454 000 fő (2020).

A Bioko körüli tengeri talpazaton talált olajkincs hatására felerősödtek a sziget elszakadási törekvései, de a mára kisebbségbe került bubi szeparatistákat a fang kormány már korábban, 1974 és 1986 között fokozatosan lefegyverezte. A szomszédok is szemet vetettek az országra, mintha sejtették volna, mekkora kincs rejtőzik alatta. Kamerun és Gabon a kontinentális részen szeretett volna osztozkodni, míg Nigéria Biokót akarta bekebelezni.

Bioko, Magyarországi Szent Erzsébet képével

A sziget földrajzi helyzetére való tekintettel a Guineai-öböl kulcsa elnevezést kapta. Bioko (2017 km², 350 000 lakos) mindössze 30 km-re fekszik Afrika partjaitól, s kiváló lehetőséget nyújtott a biztonságos rabszolga-kereskedelemhez. Felfedezője, a portugál Fernão do Póo „Isla Formosa”-nak (Gyönyörű sziget) nevezte el, amelyre valószínűleg 1471-72-ben fordulóján lett – São Tomé és Príncipe szigetekkel együtt –, s mely szent hegyének (Pico Basilé) csúcsán székel a sziget teremtője és szelleme. Biokót három, 2000 métert meghaladó hegység építi fel. Meredek sziklás partvidékén kevés a fürdésre alkalmas partszakasz, amely vulkáni eredete miatt feketehomokú. A sziget két részből áll. É-on a Pico (de) Basilé (3011 m, korábban Pico de Santa Isabel, utolsó kitörése 1923) Nemzeti Park öleli körbe az óriás vulkánt. Délen a Gan Caldera (Caldera de Luba, 2261 m) és a Pico (de) Biaó (2009 m) tűzhányók emelkednek. A sziget déli részén lévő sűrű monszunerdőt tartják földünk egyik legcsapadékosabb pontjának évi 11 000 mm-rel (Ureka). (Az abszolút maximum 14 451 mm.) Három „évszak” van, kettő száraz, egy csapadékos. December és január hónapokban gyakorta tör be a hármatan, a Szaharából érkező sivatagi por.

Biokót majomszigetnek is nevezik. Több ízben is összekapcsolódott Afrikával, például legutóbb az utolsó jégkorszak idején. A kontinenstől kb. 12 ezer évvel ezelőtt szakadt el, s különös állatvilág alakult ki a fajokban rendkívül gazdag szigeten, ahol egyre fogynak a főemlősök, mert a piacon közkedvelt vadhús a majom, köztük a vörösfülű cercóf és a drill, a legnagyobb testű főemlős. De itt él a legveszélyeztetettebbek közé tartozó fekete és vörös kolobusz is. Sok olyan alfajnak is otthont nyújt, amelyek a kontinensen élő társaiktól elszakadva elszigetelt környezetben fejlődtek. A többi vulkáni sziget – São Tomé, Príncipe és Annobón – több tízmillió évvel ezelőtt keletkezett, s a kontinensről odasodródó növények és állatok népesítették be. Csak Biokón él hét majomfaj és négy fülesmaki (galágo), akárcsak két kistestű antilopféle, a *duiker* és a kék bóbitásantilop, egy tarajos és egy bojtosfarkú sül, a fakúszó szirti borz, a hörcsögpatkány, a tobzoska, a piton és három pikkelyes mókus. Egykor az erdei bivalynak is otthont adott, de kiirtották. A 200 000 hektárnyi sziget felét természetvédelmi területté nyilvánították, de még mindig sok az orvvadász annak ellenére, hogy egy 2007-es törvény már tiltja a főemlősök vadászatát, kereskedelmét és fogyasztását.

Bioko 1492 előtti történelme alig ismert. Az El Prado-i szerződésben a spanyolok 1778-ban visszaadták a Brazília déli határvidékén fekvő Santa Catalina szigetét a portugáloknak, míg ennek fejében Fernando Póót kapták, amely ettől kezdve rabszolga-kereskedelmi központ lett, de alig törődtek vele. 1817-ben szerződést írtak alá az angolokkal a rabszolga-kereskedelem eltörléséről, amelynek következtében 1823-ban Sierra Leonéból Bioko szigetére került át a rabszolga-kereskedelem elleni bíróság, s a XIX. század elején a kontinensről menekülő felszabadult feketék befogadó helye lett.

1827-ben a spanyol nagykövet – az angolok hathatós befolyására – a két szigetet felajánlotta megvételre a briteknek 500 000 fontért, amit végül 60 000-re mérsékeltek. Azonban e terv olyan felháborodást váltott ki a spanyol udvarban, hogy kénytelenek voltak lemondani az üzletről. Az angolok azonban nem törődtek bele a sikertelen vállalkozásba, és végleg el akarták foglalni Biokót. Egy William Owen nevű kapitányt küldtek oda, hogy megalapítsa Port Clarentet, a mai Malabót, Moteé település helyén, ahol a helyi király, Ricuese uralkodott. A spanyolok csak akkor eszméltek, amikor Biokót 1827-ben egy brit hajóraj elfoglalta, s a rabszolga-kereskedelem elleni bázisául kezdte használni. Kiűzésükre hajót küldtek Don José de Lerena y Barry vezetésével (1842), s a sziget székhelyének nevét Santa Isabelre változtatták. Még ugyanebben az évben engedélyezték a franciáknak, hogy a rabszolga-kereskedelem ellenőrzésére tengerészeti bázist hozzanak létre. A franciák Gabont elfoglalva (1849) terjeszkedni kezdtek a partvidéken és telepeket létesítettek, ami spanyol területeket is érintett. Ez utóbbiak hiába tiltakoztak (1870), a területi vitát a dán király döntötte el (1892), s a párizsi szerződésben meghatározták Egyenlítői-Guinea szárazföldi határát. Valójában a keleti és a déli határ pontos kijelölésére csak 1926-27-ben került sor.

Bioko az Európával való kapcsolatot kizárólag angol hajókkal tartotta. Még postahajó sem közlekedett a többi szigetre. Az első kormányzó, Don Carlos Chacón csak 1858-ban érkezett. A bennszülöttek száma, akiket a gyarmatosítók *bumik*nek neveztek, akkoriban 35-40 000 lehetett, amelyen 45 független „királyság” (*cocoroco*) osztozott 10 000 fegyverrel. Csak néha fordult elő, hogy vitás kérdésekben a legfőbb *cocoroco*, azaz a spanyol kormányzó döntött. A század közepétől haladó gondolkodású spanyol értelmiségiek és forradalmárok száműzetésének színhelye lett, majd kubai politikai foglyok börtönként szolgált. A spanyol kormány rendeletére 1869-ben 250 karibit deportáltak Malabóba.

A század vége felé világszerte megnőtt a kereslet a kakaó iránt, s rájöttek, hogy termesztésére Bioko földje kiválóan alkalmas. A kakaóültetvények létesítésére tapasztalt feketéket hoztak São Tomérol, ahol már évszázadok óta termesztették. Ártermelő gazdálkodás csak a vulkáni málladéktakarón kialakult ültetvényeken folyik jelentősebb mértékben, amelyek megművelésére kevés a helyi munkaerő, ezért nigériai munkásokat toboroztak. Nyugaton kakaó- (3000 t), banán- és kávéültetvények (400 t), délebbre kókusz, olajpálma és kaucsukfaligetek találhatóak. Emellett rizs, gyapot, ananász, szegfűszeg, fahéj, szerecsendió és cukornádtérmetés is folyik. Ez utóbbit, akárcsak a dohányt, a kubaiak hozták be. Kiszámolták, hogy 100 hektárnyi kakaóültetvényhez 45, a dohányhoz 210, a gyapothoz 215, a kávéhoz 70, a fahéjhoz 130 munkáskézre van szükség. Belső fogyasztásra édesburgonyát, maniókát, tököt, boniatót, paprikát (*tokolo*), mangót, papaját, avokádót termesztenek. Cukornádból készül a *malamba*, az alacsony alkoholtartalmú italuk. A legfőbb termés a **ñame** (jamszgyökér, *Dioscorea batatas*): 15 változata ismert, melyet sütvé fogyasztanak és júliusban (bubi nyelven *abomamote*, azaz betakarítás havában) szüretelik. A földet feltörik (*ribemba* vagy *ujababo*), majd egy enyhén görbülő ültetőfával (*siete*) készített lyukakba helyezik, s mellé karókat szúrnak, hogy felfussanak, majd kötelet kötnek rájuk (*obelá*). A „ñame ünnepén” Rupé nevű istenüknek ajánlják fel. A nők Bisila istennőjük áldozati tányérja, míg a férfiak Rupé tányérja körül gyűlnek össze. A **malangát** csak akkor ették, ha nem volt elég ñame, mert női éteknek tartották. A bubu malanga (táró, *Colocasia antiquorum*) kedveltebb, mint a kubai (*Xanthosoma violaceum*), mert puhább és a leveleit is megehetik. A legenda szerint, miközben egy asszony fürdött a folyóban, égi ragyogással körülvéve megjelent előtte Bisila, a Sziget Anyja teljes szépségében, s kinyújtotta felé a kezét, hogy átadja neki a malangát. Ő tanácsolta a bubuknak, hogy termesszék és fogyasszák, mert tápláló és egészséges. Az asszony megfogadta a tanácsát, s ettől kezdve a nők terménye lett. Az olajpálma olyan fontos volt számukra, hogy a főnök (*muchuku*) mellett volt egy „pálma főnök” (*muema*) is, akinek kunyhójában az elődöknek mutattak be áldozatot. A pálmából (*palmiste*, *Elaeis guineensis*) olajat (*bantá*) sajtoltak, szappant és pálmabort (*bahú*, *topé*) készítettek.

Bioko változatos etnikai összetétele a viharos történelem keze nyomát viseli. A „legfelső kasztot” a helyiekkel keveredő külföldi bevándorlók, a **fernandinók** alkotják. Egy részüket az angolok hozták a szigetre még a XIX. században. Ma is beszélik kreol angol nyelvüket. Számuk elenyésző. Főként a kereskedelemben dolgoznak. A **yaundék** mezőgazdaságból élnek és Kamerunból jöttek. Szudáni és bantu törzsek keveredéséből alakult ki e népcsoport. A **nigériai** a legnépesebb kis népcsoport. A **kameruniak** többsége 1914-ben jött át, amikor Franciaország elfoglalta országukat. A muzulmán **hausák** a kameruni német intervenció idején, 1916-ban telepedtek át. A **portugálok** zöme São Toméről és a Zöldfoki-szigetekről jött, s finca tulajdonosok, azaz földbirtokosok. **Kubaiak** ma már alig vannak.

A **bubik**, a sziget őslakói, cölöpökre épített hegyi falvakban éltek. Legendájuk szerint őseik a legmagasabb vulkán, a Santa Isabel kráterének mélyéből bukkantak fel. Emlékezetükben él még, hogy bölényre vadásztak, s ezt csontmaradványok igazolják. Sok ezer évvel ezelőtt, egy földrengés következtében, az afrikai földrész és a sziget között szárazföld emelkedett ki, és lakói ezen jutottak át. Később e földhíd elsüllyedt.

A bubik törzsek Kamerunból jöhettek négy hullámban, s az utolsót a XV-XVI. századra teszik. Hosszú háborúkat vívtak egymás ellen, végül egy Moka nevű törzsfőnök egyesítette őket. Hagyományaik szerint az uralkodónak sohasem volt szabad megpillantania a tengert, ezért székhelye a sziget belsejében épült. Moca (Mocata) volt a bubik kultúra központja, amely 1300 m magasan fekszik Riabba (vagy Biamba) völgyében, állítólag a XIII. század óta. (A bubik leghíresebb királya, Moca 1875-1899 között uralkodott). Azért lett a királyság központja, mert ez egészséges hely. Itt nincsen például moszkító (és malária), cecelég, homoki bolha, a *mutu-mutu*, amely a sziget tengerparti övezetében zavarja a gondtalan napozást. Moca halála után Sas Ebuera követte őt a trónon, aki ellenségesen viselkedett a spanyolokkal szemben, ezért letartóztatták, börtönbe vetették, s ahol 1904-ben életét vesztette. (Az ő helyettese volt Bioko, innen a sziget mai neve, bubik neve Etulá.) Utóda, a mitikus Malabo, az utolsó bubik király, – innen a főváros neve, – 1904-1943 között uralkodott. Letartóztatásának hírére tört ki a legnagyobb bennszülött felkelés Luba (az egykori San Carlos, ma a sziget második legnagyobb városának neve, lakóinak száma 25 000 fő) vezetésével.

A bubik településeket (*eria* vagy *besê*) családok házáinak csoportja (*lová*) alkotta, melyet egy kör közepén lévő tér, szent hely (*riosa*) köré építették. Az egyik oldalon volt a férfiak „szóháza”. A falu kis közösségek összességéből alakult ki, melyek élén a település főnöke (*botuku*) állt. Társadalmuk három rétegre tagozódott. A falvak előljárói – északon *botucu*, délen *mocucu* a nevük – után jöttek a „nemesek” (*baita*), akik születésük jogán örökölték kiváltságaikat, és a vallási vezetőik, majd az egyszerű nép (*babala*). Anyagi kultúrájuk igen szegényes volt. A XIX. századig nem ismerték a fémeket. Különös konyhájuk szerint fogyaszthatták a kecske, az antilop, a mókus húsát, de nem ehettek a sertést és a tarajos sült. Lelkeik ápolásával a *bojiamó* (sámán) foglalkozott. Az elhunytak szellemeit dicsőítették. A bubik Afrika szerte híresek fafaragásaikról.

Különös világ ez. Az ember csak kapkodja a fejét, hogy most ki és milyen nyelven is beszél. Az egyik bubik tanító jelleggel fűzi a spanyol mondatba nyelvének szavait, hogy az ott a *puá* (kutya), és hogy a *sibosi* (macska) megfogja az *obisbat* (egeret). Az országon átvonult számtalan nép képviselője sajátos nyomot hagyott az itteni spanyol nyelvben: a *cayuco* amerikanizmus, valószínűleg a kubaiakkal érkezett, és a lapos fenekű indián csónak neve, a *boy* anglicizmus, és így hívják a kisegítő személyzet tagjait, nemtől függetlenül, például a takarítókat vagy konyhai alkalmazottakat. Itt a terepjáró *taxipais*, a *todavía* jelentése *no*, azaz nem, de itt néhány spanyol igét is másként kell értelmezni, pl. az *historiar* azt jelenti: beszélgetni.

Egyenlítői-Guineában mindennek két-három neve is van. A fővárost, Malabót egykor Santa Isabelnek hívták – akárcsak a sziget legmagasabb pontját, a Pico de Basilét –, amely **Magyarországi Szent Erzsébet** (Santa Isabel de Hungria) nevét viselte, aki ma is a város védőszentje, legalábbis a katolikus hívőknek, és akit a főváros katedrálisában – amely a spanyol kulturális örökség része – meg is tekinthetünk. A neogót, 40 méter magas, 40 méter hosszú és 16 méter széles katedrális a fiatal spanyol misszionárius, Luis Sagarra Llaugradó építette a kongregáció tagjaival. Az építkezés 16 évig tartott, átadására 1916-ra került sor. A katedrálison kívül alig látni valamit is a gyarmati múltból. Ma a sziget védőszentje Santa Bisila, a sziget anyja, tőle származnak a természet lelkei. Szükség is van a védelmére, mert a magára hagyott Bioko lakói viszontagságos sorsot tudhatnak magukénak: 1862-ben sárgaláz, 1889-ben himlő, 1889-ben szamarcköhögés, 1896-ben vérhas okozott számos halálesetet, 1880 és 1900 vulkánkitöréseivel, 1922 földrengésével pusztított.

A fülledt trópusi éghajlatú Malabo kerek kikötője lesüllyedt kráter. A főváros peremén fekszik legnépesebb kerülete, a New Buildingből (Új házak) lett Niumbili, a nyomornegyed. Itt koncentrálnak a külföldi bevándorlók, ami igazi nyelvi kavalkádot jelent. Ela Nguemat, az egykori San Fernandot, a diktátor apja nevezte el a fiáról, s ez volt a helyiek kisházasszegénynegyede. A spanyolok alapították a néger funkcionáriusoknak, akik nem lakhattak a fővárosban. Mára összenőtt a fővárossal. Banapá is mára a főváros részévé vált. Ez volt az első misszió központja a XIX. században. Itt jött létre az első kísérleti gazdaság, az első iskola, az első telefon, kőhíd, vasútvonal, olajpálma-sajtoló a pálmaolaj kinyerésére, az első kakaósáritó, vízvezeték (2 km), valamint az első papnevelde, egyben az első gótikus épület (ma a Nemzeti Egyetem része).

Az idegenek nagy száma megváltoztatta a sziget etnikai összetételét, és az őslakos bubik kisebbségbe kerültek, akiknek Rebola szentélyében még ma is lobognak „isteneik tüzei”. A papnők mai napig áldozatot mutatnak be az anyaistennőnek, Bisilának, s minden évben megemlékeznek Catoról, a szinte isteni asszonyról, aki elhozta nekik a kakaót. A bubik, a sziget egyedüli urai, az önállóvá válással kisebbségbe kerültek. A többi népnél tanultabbak voltak és járatosabbak a világ dolgaiban, ezért nem voltak érdekeltek az ország függetlenségének kikiáltásában, amivel kivívták a kontinensről származó fang diktátorok haragját. A gyarmatosítók helyét a fang kolonizáció váltotta fel. Egy időre a spanyol nevek használatát is megtiltották.

A meglehetősen jellegtelen fővárosban az olaj jótékony hatását a különféle konyhákra és ízvilágra szakosodott éttermek megjelenésén is lemérhetjük. Válogathatunk például a kínai, az olasz, a spanyol, a kubai és a különféle afrikai konyhák specialitásai közül. De ha már itt vagyunk, kóstoljunk meg a helyiek kedvelt ételeit, a földimogyoró szószos csirkét, a banánlevélbe csomagolt húst vagy halat, vagy a csípős szósszal készült halpörköltet. Ha „túléljük”, jobban is esik, mint a szállodákban felszolgált európai (mediterrán) ételek utánzatai, amit kedveskedésnek szánnak.

A sziget második legnagyobb településébe, a vulkáni csúcsok alatt fekvő, 10 ezer lakosú Lubába (korábban San Carlos) járnak a jómódúak vacsorázni az 52 km-re fekvő fővárosból. A városka neve Botuku Sebbe Luba nevét örökíti meg, aki 1892-ben fellázadt a spanyolok ellen. Hamvai a város bejáratánál nyugszanak. Kiváló pihenőhely csodálatos, fekete homokú tengerparttal, ahová az út az őserdőn át vezet. Vize egész évben 27°C. Ideális hely a turizmus számára. Bioko legtávolabbi pontja sincs 100 km-nél messzebb, csak út nincs oda. Lubától délre szinte már csak feltáratlan világot találunk. A fővároshoz, Malabóhoz közel látogatható a Pico Basilé Nemzeti Park, de délen a Gran Caldera Tudományos Rezervátum (2261 m magasban) szinte megközelíthetetlen. Az 5 km átmérőjű kráterében burjánzik az élet. Sűrű monszunerdejének közepén lévő tó – a helyiek hite szerint – Lombe isten lakhelye. Itt délen érintetlen a természet, élő laboratóriumként teljes elszigeteltségben fejlődött. Feltáratlan területnek számít, tudományos kutatása csak az 1990-es években kezdődött, de az első spanyol expedíció csak 2005-ben jutott el ide, hogy feltérképezze.

Bioko északkeleti részén, luxusberuházás révén épült fel egy európainak tűnő kirakatváros, Sipopo. A „tiltott városba” akárki nem léphet be. A fővárosból háromsávós, kivilágított autópálya vezet a 16 km-re lévő zárt településbe. Luxusszálloda, államfői rezidenciák, két konferenciaközpont, kórház, golfpálya és „magánstrand” várja az előkelőségeket. Mindez nem meglepő, mivel a jelenlegi elnök, Obiang új fővárost akar építeni a kontinentális országrész őserdőjének közepén. Az olajból származó milliárdok ezt is lehetővé teszik.

A testvérek legendája

Megismertem egy házaspárt, ahol a férfit Guineának, a feleségét Ecuatorialnak hívták. A házastársaknak hét gyermekük született: Fang (jelentése ember), Bubi, Ndowé, Annobonés, Bisio, Bask és Balengue. Az elsőszülött Fang volt. Mindenki Afrikában született. Bubi, Bisio és Bask szép és bátor lányok voltak, talán még testvéreiknél is szebbek. Amikor felnőttek, elhagyták a szülői házat és mindenki családot alapított valahol Afrikában. Testvérek voltak, látogatták egymást, segítettek egymásnak és szerették egymást.

Hosszú évek elteltével a szülők elmesélték, hogy gyermekeik kezdték elveszíteni a családi és nemzeti egység értékeit, mert némelyikük rátarti lett, mások gógössé váltak, vagy éppen szájhősökké, és elfelejtkeztek közös eredetükről. Szüleik, Guinea és Ecuatorial családi tanácskozásra hívta össze őket. Mindenki eljött. Az egyetlen megbeszélendő az volt, hogy mint **Mongomoból** való testvérek mindenáron tartsák fenn az egységet, a jó viszonyt, mert velük a Guinea-Ecuatorial család győzhet és „Afrika ország” békében élhet. Ezért te, egyenlítői-guineai gyermek, az országon belül vagy kívül egységben, harmóniában élhetsz együtt testvéreiddel. Ne engedd, hogy bárki is becsapjon, kihasználjon téged azzal, hogy nem is vagytok testvérek. Ez azt jelenti, hogy Egyenlítői-Guinea hét etnikai csoportja egyetlen ország testvérei. Ezért, ha azt kérdezik, honnan jöttél, mondd azt, hogy Egyenlítői-Guineából, és nem Mbiniből, Annobónról, Batából, Mongomoból, vagy bármilyen más helyről, mert ez elkülöníthet testvéreidtól, országodtól. És később fájlalhatod.

Mbini, az egykori Río Muni, a kontinens gyermeke

Az egykori Río Munit (26 ezer km², 900 000 lakos) – amely a Muni folyóról kapta nevét – baszk felfedezője és feltárója, Manuel Iradier több mint egy évszázada úgy jellemezte, hogy „itt vizek között járunk, vizet lélegzünk be és vízben élünk”. Ez Mami Guata (vagy Mami Wata) birodalma. Ő a vizek anyja, akit szirénnek ábrázolnak. A spanyolok csak a XIX. sz. közepén foglalták el a kontinens part menti területeit. Mbini egyszerre egy folyó, egy szárazföldi országrész és egy 24 000 lakosú város neve. Ez utóbbi közelében létesült Campo Ceiba hatalmas kőolajkitermelő platformja. Río Muni a közel kétszáz éves spanyol uralom alatt a rabszolgakereskedelem egyik központja volt.

A több mint 200 ezer lakosú partvidéki körzet székhelyén, **Batában** egyre több szálloda jelzi a kontinentális terület felértékelődését, és spanyol módra működő *hostalok*at – azaz olcsó, egyéb szolgáltatások nélküli szállásokat – is találunk. Repülővel mindössze egy óra az ország fővárosából, hajóval fél nap. A száz ágyas, korszerűen felszerelt kórháza (Hospital Paz) izraeli segítséggel épült. A főváros mellett itt is megtaláljuk a spanyol Távoktatási Nemzeti Egyetem (UNED) kihelyezett tagozatát, akárcsak a közelmúltban alakult Nemzeti Egyetemük (UNGE) fakultásait. Ez utóbbin indították be az orvosi kart.

Az új Batát 1905-ben alapította Ramos Izquierdo, előtte jelentéktelen település volt. A szinte elviselhetetlen meleg és a magas páratartalom évtizedekre tartósította az állandóságot. Az évi átlaghőmérséklet 25 °C. 1991-ben itt még nem volt tömegközlekedés, áramszolgáltatás is csak néhány helyen. A spanyol konzulátust is generátor látta el. A fejlődés talán itt a leglátványosabb. Bata (250 000 lakos) mélyvízű, a szinte semmiből lett kikötőjében ma már nagy tengerjárók is

kiköthetnek. A 7 km-re fekvő repülőterét is modernizálták. A Hispán világ legfőbb védőszentje, Santiago apostol őrökdi a város felett. Július 25.-én a ndowék ünnepét, a Mekuyo-t Bata Ekuku kerületében tartják.

A város központi tere az Óratér, hivatalosan Szabadság tér, melynek árkádos bejárata alatt juthatunk el a központi piacra, amely sok mindenről árulkodik. Például arról, hogy mennyire tartják be a dzsungelhús árusítási tilalmát. Aki még nem látott ilyet, elborzad a majmok és egyéb furcsa, ismeretlen állatok látványától, na és a levegőben terjengő édes hússzagtól. A piac távolabbi szegletében szigorú előírások betartása mellett árusítják a gyógynövényeket, melyek között vannak olyanok, amelyek elveszítik hatásukat, ha női kéz érinti őket. Olyan különleges fákat láthatunk, mint a *pelorojo* (vöröshaj, *Pterocarpus soyauxii*), melynek vörös festékanyagát a különböző törzsek testfestéshez használják, s még gyógyító céllal is. De ilyen a *sanalotodo* (mindentgyógyító, *Bryophyllum pinnatum*), amely antibakteriális hatású, valamint a *karácsonyfa* (árbol de navidad, *Alchornea codifolia*), mellyel lázat és reumás fájdalmakat csillapítanak. De kapható itt a *banga* is, az ország kábítószere. Az asszonyok tradicionális nagy kosaraikban (*mcue*) hozzák földjeik terményeit, de ilyet használnak akkor is, amikor a kakaóültetvényre indulnak, s ezt a *chapear* igével fejezik ki. E különleges szó jelentése: ingyen, vagy szinte ingyen dolgozni a helyi hatalmasságok földjein kakaószüretkor. Talán itt lehet megtudni a legtöbbet a kontinensen lévő országrész helyi társadalmáról, ahol mindig akadnak önkéntes informátorok. Az egyik falusi tanító családja megélhetését csak – ahogy ő mondta – „másodállású parasztként” tudja előteremteni, mert az állami fizetés semmire sem elég. Végül úgy foglalta össze a helyi viszonyokat, a fangok „filozófiáját”, hogy „ha nem volnék kópé, lefejtenék a bőromet is és elvinnék a szárítóba”. Még fang nyelven is leírta: „ngue se be na ma belenfu ngue ba mania ñogma nco wama ngue ba naga que ye ñe a nco.” Mivel ebből nem sokat értettem és ezt ő is rögtön észrevette, magyarázni kezdett: persze ehhez tudnia kell, hogy ezt a teknős mondja az egyik legendánkban, s ez az állat néhány afrikai népnél a ravaszság – és egyben a túlélés – szimbóluma, mivel képes becsapni a legvadabb ragadozót is.

Mbini az Alsó-Guineai partvidéken fekszik és a 15-25 km széles mangrove-mocsaras parti síkságtól fokozatosan emelkedik az Alsó-guineai-küszöb 1000-1200 m magas fennsíkjaig. Legmagasabb pontja a Mitra (1200 m). Területének nagy részét a kristályos kőzetekből álló Dél-Guineai fennsík foglalja el. Sűrű folyóhálózat szeli át, s az évi átlagos csapadékmennyiség is meghaladja a 2000 mm-t. A Mbini folyó a Mitemele és a Ndoya összefolyásából származik, lényegében a két folyó torkolati része. Északi határa a Ntem (egykori Campo) folyó, délen a Mbini folyó, melyeket 150 km hosszú partvidék köt össze határtól határig. A zömében őserdővel borított terület értékes fát termel ki exportra: ilyen például az ében, a mahagóni, a tikfa, a paliszander, vagy a világ egyik legdrágábbik fafajtája, az okume (*Aucomea klaineana*), melynek egy része illegálisan hagyja el az országot. Az egyetlen vasútvonalat is erre használják. Az ország földje aranyat, bauxitot, mangánt, uránt, tantált és gyémántot is rejt, de ezeket nem, vagy alig aknázzák ki. Egyenlítői-Guinea területének csak 4,6 %-a művelhető, de ebből csak 3,5 %-ot hasznosítanak. Mezőgazdaságának produktuma az egyenlítői éghajlaton a földimogyoró, a partvidéken a kókuszdió, az olajpálma (*afó*), az egombegomba (*Terminalia catappa*), valamint a miamongomo (*Flacourtiaceae caloncoba echinata*). Ez utóbbi magjából nyerték a gorli-olajat, amit sokáig a lepra gyógyításához használtak. Ezek mellett az 1920-as években behozott három fajta kávé és kakaót, valamint a banánt és közkedvelt élelmiszernövényüket, a ngon nevű tökfélét (*Cucurbitaceae*) termesztik. Legfőbb terményeik belső fogyasztásra a malanga (*ekaba*), a ñame (*engoma*) és a jukka. A Brazíliából származó jukka két fajtáját a rabszolgák élelmezésére hozták be: az édes vagy 3 hónapos *matadít* és a keserű vagy 6 hónapos változatot (*ekoi*). A hagyományos termények között – narancs, mandarin, papaya, banán, ananász, cukornád, avokádó, kókusz – az *atanga* is megtalálható. **Riaba**, ahol a bubí uralkodó is lakott, a meditálásra, a gondolkodásra és a pihenésre való éden, legalábbis annak tartják. A régészek itt találták meg az ország különösen szép kerámiáit. Az 1960-as években egy kisebb katonai bázis is

volt itt. Lakói a különleges *akong* játékkal mulatták az időt, ami nem más, mint sasvadászat a sziklás parton. A klaretiánus birtokát a diktátor záratta be, és nevezte el Riabának.

A lakosság zöme a Mbini folyó völgyében és a partvidéken összpontosul, ezért kapta a playero, azaz tengerparton élő elnevezést. Río Munit több népcsoport is lakja. A **ndowe** nép a XVIII. századtól lehet itt. Legendájuk szerint Mbimba és felesége Modungu házasságából származtatják magukat. E frigyből született ikrek, Ndowe Mbimba és Ndowe Modungu népesítették be e területet. Egy másik elképzelés szerint legendás vezérük, Bosendje vezette ide őket a XII. században. A **ndowe** törzs népei – *bomudik*, *onék*, *mogandák*, *apongá* – közül a **bengák** és a **kombék** csak a XVIII. sz. végén telepedtek le Corisco és Elobey szigeteken. A **ndowék** a bongwe és a boumba nyelvi ágra oszlanak. A **semplayerok** (pl. *bujaba*, *balengue*) a ndowe és a fang nép közötti ág. Az utóbbiak a XX. század előtt jöhettek e vidékre. A **pigmeusok** az északi határfolyó, a Campo mentén élnek. A **fangok**, e félnomád nép, az országgrész belsejéből a tenger felé szorították az itt élőket. A másik nevük a **pamuek**, amely nyelvük egyik szavából ered, s egy bizonyos típusú „gyöngysor” nyakéket jelöl, melyet színes magokból készítenek. Ők a legnépesebb népcsoport. Északkelet-Afrikából jöttek s az 1300-as évek körül vették be magukat Egyenlítői-Guinea kontinentális területére. Népük 50 törzsrre oszlik (pl. *yebekón*, *yekeng*) az országban, melyek élén a családfő (*etunga bot*) áll. A társadalom tagjai két „állapotban” élnek: a *beyene mamok* a „dolgok ismerői”, míg a *bedjimi mamok* a „dolgok nem ismerői”. Társadalmuk családokban (házban) élőkire (*nda bot*), faluban élőkire (*nvog bot*), a közvetlen családra (*etunga bot*) és törzsben élőkire (*ayong bot*) oszlik. Máiig él azon fangoknál a poligámia intézménye, akik több feleséget is képesek eltartani. A vadászok voltak a legmegbecsültebbek, mert Fekete-Afrikában egyedül ők használták az igen hatékony számszeríjat. Településeik, az „utcafalu”, kelet-nyugati irányúak, hogy több fényt kapjanak. Az ítékezés az Öregek tanácsára tartozott. A falu közepén lévő *abaa medjőban* vagy *abababan* (a szó házában) gyűltek össze a település férfijai és itták pálmából készített pálinkájukat, hogy megvitassák törzsük egyes-bajos dolgait, vagy „csak úgy” beszélgessenek. Ugyancsak itt őrzik a „szóbotot”, amivel azt az időt mérik, amennyi egy szónok rendelkezésére áll. A benne lévő magok az egyik üregből a másikba peregnek le, mint a homokóra. (Ez a turisták egyik legkeresettebb tárgya.) Népük és a világ teremtője Nsame. Kiváló szobrászok. Alkotásaikat fából és – ameddig lehetett – elefántcsontból faragták. A misszionáriusok éppen a poligámia és a *bierinek* nevezett, különös alakú ébenfaszobrok miatt támadták őket, amelyekben valamely előd csontját, a klán illusztris tagjának maradványait őrzik. Hitük szerint ezek az emberi arccal készült szobrok a védelmüket szolgálják.

Az *Ababa*, a szó háza

Egy intézmény, amely összefoglalja a bêtei-bantú nép társadalmi-kulturális felépítését.

Ez mindenki háza, a zárandokoké is: a vendégszereteté és a szolidaritásé. Ez az a hely, ahol a tradíciók, a tudás és az erkölcs birtokosává válnak az elbeszélések és közmondások révén. De ez az a hely, ahol a vének és bölcsök igazságot szolgáltatnak a vitás ügyekben a testvérek között, ily módon a kibékülés és a béke háza. Az énekeknek és történeteknek köszönhetően a sötét esteken, vagy teliholdkor egy jobb világról álmodoznak. Ezért hívják *ababat* a szó házának. Egy intézmény, amely magában foglalja a szervezetet, a rendet és működésének szabályait. Ez az öregek és a beavatottak háza. Csak a klánhoz tartozó *medja'a* nők léphetnek be. Ez a régi rend, az *ababa* manapság eltűnően van.

A fangok ökológiai rendszere, erdőgazdálkodása jelzi, hogy mennyire összenőttek a természettel. Az erdő szinte minden állapotára külön szavuk van: *afan* az egészséges erdő, *ntuma* lesz, ha fáját kitermelik és felégetik, s ha beültetik tökkel, földimogyoróval, jukkával *afup* a neve. Ha elhagyják a földet pihentetni, s fű nő rajta *obut*, majd, ha bokrok is megjelennek, *cunu* lesz, s ha már e kettő

beborítja, *bicoro* a neve. Ha a növényzet olyan nagyra nő, hogy meggátolja a fűvek növekedését, *mbut* lesz. Végül visszatér az erdő.

Az őserdő mélyén tartott szertartások közül kiemelkedik a *bueti*, amelyben már keverednek a misszionáriusok által hozott elemek is. A *kombo* hívja össze a népet. Az emberek fehérbe öltöznek, arcukat kaolinnal (*pembepor*) fehérre festik, de viselhetnek vörös, megkülönböztető színt is a homlokukon, az állukon és a járomcsontjukon. A magasrangú mesterek napot és holdat is festhetnek a homlokukra a jó és a rossz, a nappal és az éjszaka szimbólumaként. A férfiak fa íjat és fakardot (valójában famacsetét) viselnek. Ezekkel szállnak szembe a démonokkal, a rontást hozó szellemekkel, például az emberevő sámán, Nzibot ellen is, aki képes a halottak zsigereit elfogyasztva a legkiemelkedőbb képességüket is megszerezni. A rituálét a *ñima* és a *kombo*, a női és a férfi szertartásmesterek vezetik, s a megszólaló hárfa több mint egy egyszerű hangszer, rituális tárgy. Ezzel kezdődik a lelkek lakhelyébe való belépés, a beavatási szertartás. A *bueti* hamar elterjedt a többi népcsoportban is. A beavatottak (*bandji*) a szertartás alatt egy hallucinogén növényből, az *ibogaina* gyökerének kérgéből készült *ibogát* fogyasztják el. Minden *bueti* csoportnak meghatározott napjai vannak a *mbandja* (templom, közösség) ünneplésére. A ceremóniák a napfelkelte előtt érnek véget.

A *ñima*, egyik segítője kíséretében, többször körüljárja a templom környékét, hogy elriassza a rossz szellemeket. Először vízzel, majd kaolinporral hinti körbe, és végül az okumefa nedvével átitatott és meggyújtott nádköteggel tisztítja meg környezetét. Majd előjönnek a zenészek. Legfontosabb hangszereik a hárfa (*ngoma*) és a gitár (*mvet*). Amikor megpendítik a hárfa húrjait, a hangszer „beszélni” kezd, és ezt közvetítik a *ñimák* és a kombók. Ezen a rituális hangszeren csak a kiválasztott vezetők játszhatnak. A *ñima* egyik kezében égő gyertya, a másikban egy macsete van. A kombo egy szarvkürttel idézi meg a szellemeket. Előjönnek a beavatottak és a templom szent részéhez közelednek úgy, hogy mindig jobbról balra haladnak. A haladási irány nem egyenes: amikor a templom belsejébe jut valaki, a szertartás szerinti forgást kell bemutatnia. A férfiak vállukon íjjal, kezükben famacsetével vonulnak, hogy elűzhessék az ártó szellemeket, ha véletlenül megjelenének. A *ñima* *ibogával* kínálja a jelenlevőket, akik – mint a katolikusok az ostyáért – sorban állnak előtte. A *ñima*, kezében az *ibogával*, keresztet rajzol a levegőben, majd beteszi az előtte térdeplő beavatott szájába. Egy pohár vízzel megismétli a rituálét, és megitatja vele a páciens. A víz segít lenyelni a keserű ízű gyökérdarabot. Amikor mindenki megkapta az adagját, elkezdődik az ének és a tánc, s ez addig tart, amíg a *ñima* transzba nem esik, és nem fogadja az első *mbirit* (lélek, szellem). A megidézendőket jellegzetes kellékekkel várják: pl. kalapban, bottal, szemüvegben. A „megszállás” alatt lihegve, fehér szemekkel, túlvilági hangon tárja fel a hívők előtt a legféltettebb titkokat, például az orvosságok készítéséről, vagy éppen túlvilág üzeneteit közvetíti feléjük. Ha a megidézett szellem hatása elszáll, azaz a megszállás véget ér, a tánc addig folytatódik, amíg újabb nem követi. Ha valaki a *bueti* tagja akar lenni, beavatási szertartáson kell átesnie. Ezt hajnalban, egy kunyhóban kezdik. A jelöltnek meztelenre kell vetkőznie, és le kell ülnie egy gyertyával körülvett számlóra. Ettől kezdve nem szólhat senkihez sem. A ceremónia a felhangzó litániával veszi kezdetét. A jukkaföldön lassan közelednek a beavatottak. A menetet a kombo vezeti, akit a *ñima* követ. Amikor a jelölthöz érnek, körbeveszik, és táncolni kezdenek. A földet vízzel és kaolinporral hintik be, hogy kiűzzék az ártó szellemeket, s hogy megidézhessek a baráti lelkeket. Az éneklés végén egy asszony zöldes vizű, erős növényi illatot árasztó lavórt helyez a jelölt elé. E vízben tizenkétszer kell megfürdenie úgy, hogy mindegyik után a szélnek kell megszárítania a testét, továbbá időnként egyet-egyet kortyolnia is kell belőle. A fürdés után a két szertartásmester két edényben lévő hánytatót itat meg a beavatandóval, amellyel minden rosszat kiűznek a testéből. Ez a megtisztulás ahhoz kell, hogy *ibogát* kaphasson. A jelöltet fehérbe öltöztetik és beviszik a kunyhóba, majd néhány magot a magasba dobnak, s a földön lévő helyzetük alapján határozzák meg a beadandó *iboga* mennyiségét, időpontját, és hogy mikor kell a páciens felébreszteni. A ceremónia végén bevezetik a szomszédos szobába, ahol a várakozó beavatottak vannak, és kijelölik

helyét a gyertyákkal megvilágított gyékényen. Bejön a ñima is, kezével keresztet vet, s jelezi, hogy nyissa ki a száját. Először egy levelekbe csomagolt, igen erős valamit tesz bele, majd egy tányér szürke őrlemény következik. Ez az iboga. A kombo fakardot ad a jelölt kezébe. Az „utazásba kezdett” jelölt feje alá fatörzset helyez, hogy azon nyugodjék. Az arcát fehérre festik, azaz „halottá készítik ki”, mert amikor felébred, már beavatott lesz ő is. Ha mindez elkészült, magára hagyják. Valamivel később, már az iboga hatása alatt a szertartásvezetők ismét bejönnek. A kombo megfogja a páciens fejét, a ñima pedig valamilyen cseppeket csepegtet a szemébe. Kilenc óra múlva felébresztik. Két beavatott elviszi a „vallatásra”, hogy megbizonyosodjanak arról, látta a „másik világot” és találkozott a szellemekkel. Ha az eredmény pozitív lesz, *bandjivá* avatják. Ha nem, újra meg kell ismételnie az utazást. A szertartáson csak a beavatottak vehetnek részt, akiknek a nyakában *mélan*, azaz amulett lóg, s akik Mbini – és az ország – szent címerfája, egy óriás ceiba (*Adansonia digitata*) alatt gyülekeznek. Reggel a kombo elmondja a jelöltnek, hogy testén kisebb vágásokat kell ejtenie, hogy füveket tegyen a sebeibe. Ez lesz a sámánok varázslata elleni védelem. A beavatást gyerekeken is elvégzik.

Az egyház és az európai hatóságok itt is üldözték a feketék hitvilági gyakorlatát. A buetit betiltották, s nem engedték, hogy a fangok megőrizzék halottaik relikviáit, amelyeket a *mélan* rítushoz használtak fel. De a ndowék ünnepét, az *ibangast* sem, mert mozdulatait obszcénak és erotikával teltnek ítélték. Ugyanez történt a bubik *ñamen* és *morimó* ünnepeivel is.

A koponyák királysága

A fangok (bantu nép) világát az elsők között az asztúriai orvos, Amado Ossorio (1884-1886) és a valenciai tudós, José Valero Berenguer (1890-1891) tanulmányozta. Az előbbi többek között 12 koponyát vitt haza. Az elődök kultusza kiemelkedő jelentőségű volt. A *biera* egy kivájt fatörzs darabja, melyben a család betegségben elhunyt főnökeinek koponyáját őrzi. A *bieri* az elődök lelke. A fej kifaragása előtt készítőjének meg kell tisztulnia mielőtt elindulna az erdőbe, és mindenkitől távol ki kell választania a megfelelő fát. Ehhez a fa szellemétől kell engedélyt kérnie. Ez a szobrocska (*bieri*) sokkal több, mint egy művészi faragás. A fakéregből készült dobozok a fang társadalomban jelentős szerepet betöltött férfiak, klánvezetők koponyáit tartalmazzák. E dobozok tetejére helyezik el a faragott szobrokat. A fang rítus során a koponyák és a bierik használata csak a beavatottak kiváltsága, akik csak gyerekes, nős férfiak lehetnek. Az ünnepi esemény a pszichoaktív *Alchornea floribundia* lenyelésével kezdődik. A marihuanához hasonló hatása van. (Bioko bubijai szerint ez ad erőt, harciasságot és nagy szexuális étvágyat.) A rituálé ezen pillanataiban a szobrocska (*bieri*) az alatta lévő, „lenyelt” koponyától óriási dózisu életerőt kap és a beavatottak úgy beszélnek vele, mint a veszekedő gyerekek, vagy szidják, hogy jobban teljesítsék jótékonykodó kötelességüket.

Volt idő, amikor a fangok eladták szobraikat, de a koponyákat soha. Ez utóbbi mindig is a „szent lábazat, talpazat” volt.

Az Ué és az Ecucu folyók torkolatánál épült Batát a XIX. század közepén a combe vagy playera törzs főnöke, Lokonche alapította. Az első kormányzó, Chacón jövetelével kezdődött a gyarmatosítás, aki egy Munga nevű helybéli Corisco sziget kormányzójává nevezett ki, s akit a helyiek királlyá választottak. Utolsó királya Santiago Uganda lett 1907-ben, aki egyben a függetlenség előfutára is. Ez a kontinentális terület még Biokonál is elhanyagoltabb volt. Batában az a mondás járta, hogy „nincs semmilyen fehérek által épített létesítmény, amit le ne rombolnának a feketék”.

Itt nincsenek tömegek, sőt, helyenként emberrel sem könnyű találkozni. A kontinentális területet járva a még eldugott vidékeken az a szokás, hogy egy-egy parányi települést érintve az idegeneknek illik néhány percet elidőzniük a faluban és előljárójával szóba elegyedniük.

Mbini homokos partvidéke szinte mindenütt alkalmas fürdésre, és itt legalább napközben nincsenek moszkító. Legfeljebb az év egy részében csípős medúzák riogathatják a leendő turistákat. Szúnyogháló nélkül nincs élet, de nem tanácsos mezítláb sem közlekedni a mindenütt jelenlévő csípős homoki bolhák miatt, még az egyszerűbb szálláshelyeken sem. Batától 78 km-re délre, Mbini városánál, a Mbini (egykori Río Benito) folyó közelében került sor az „El Amanecer de Mbini” (Mbini hajnala) nevű új idegenforgalmi központ megnyitására. Mbini városa helyén 2000 éve egy ismeretlen nép lakott. Stratégiai fekvése miatt a legfontosabb faexport kikötő volt (pl. ceiba, ébenfa, okume), s a Guineából származó fából paloták dekorációi, mesterművek készültek. 1929-ben rádióállomást építettek a spanyolok, hogy kommunikálhassanak Európával. 2012-ben kínaiak építették fel Közép-Afrika leghosszabb hídját a Wele folyón (1057 m hosszú, fő tornya 80 m magas).

A Mbini folyó torkolatánál húzódó szigetek az idegenforgalom legalkalmasabb színterei, ahova **Cogo** városából (25 000 lakos) indulnak a hajók. Ez a település őrzi leginkább a gyarmati múlt emlékeit. Az egykori kereskedőváros fehér lakóinak házaiban két bejárat volt: egy az utcára és egy hátra a folyóra, mintha Velencében lennének. Az európaiak érkezése előtt a *benga* királyok fennhatósága alatt állt, akik közül III. Bonkoro 1925-ben hunyt el. A folyó Gabon és Egyenlítői-Guinea határa, de a kétparti Playa de los Cocost 2006 óta kétnemzetű, de egy városnak ismeri el mindkét fél, ahol a hivatalos nyelv a spanyol. Itt él csak a mangróvés Mbini Természetvédelmi Területen (460 km²) a tengeri tehén (lamantin, manati, *Trichechus manatus*). Cogo védőszentje – és egyben a halászké is – Virgen del Carmen, mert lakóinak nagy része halászatból élt. Spanyol-Guinea legfontosabb kikötője volt. 1833-ig, a rabszolga felszabadításig a feketék gyűjtőpontjaként szolgált. Innen előbb Corisco szigetére, majd onnan Amerikába vitték őket. A gyarmati időkben az országot felfedező spanyol kutató nevét (Puerto Iradier) viselte.

Tartomány	Székhely	Népesség (fő)	Terület (km ²)
Annobón	San Antonio de Palé	5314	17
Észak-Bioko	Malabo	300 374	776
Dél-Bioko	Luba	34 674	1241
Dél-Közép	Evinayong*****	141 986	9931
Kié-Ntem	Ebebiyín	183 664	3943
Litoral	Bata	367 348	6665,5
Wele-Nzas	Mongomo****	192 017	5025
Djibloho**	Oyalá*		452,5
Összesen:		1 225 377***	28 051

*A tervek szerint a szárazföldön felépülő leendő, új, modern főváros, Ciudad de la Paz (Oyalá) lesz.

** Ez lesz a 8. provincia, vagy maga az új főváros, Distrito Capital de Djibloho. 2017 februárjában alapították és a kormány már ide is költözött.

*** 2015-ös népszámlálás alapján

****A legenda szerint a mai város helyén Mba Ndong település volt, melynek híres gyümölcsét a tarajos süllő nagyon kedvelte és – akárcsak a települést – a fa tulajdonosának tartották. Így lett a Tarajos süllő Mba Ndongja, azaz Bongom Mba Ndong. Mivel a fehér gyarmatosítók nem tudták kiejteni, így lett Mongomo (60 000 lakos), a gaboni parttal szemben, a Kie folyó partján fekvő város. A XII. **esangui** törzs fő székhelye, s belőlük került ki az első elnök is. Ma nemzetközi repülőtér is van.

****Batától 141 km-re, a kontinentális rész legmagasabban fekvő városa (700 m).

Nyelvek		
Megismételhetetlen, mindenki egyedi	Éléva é búlé	bubi
Síró gyermek, szopó gyermek	É móaná yiéñañag	fang
Egyél egyedül, de ne élj egyedül	Dyakaipo, e diecheipo	ndowe
Jó napot!	Imbul	bisio
Köszönöm	Akiba	fang
Üdvözet	Ambolo	ndowe
Üdvözet	Mbolo	fang
Üdvözet	Potoo	bubi
Fala de Ambó (fadambó/fá d'ambo)		
Jó napot!	Bon djia/Bondji	
Jó napot! (délről)	Bostás	
Tanár (általános iskolában)	Mestán	
Sekrestyés	Sanguitá	
Fazék	Oga	
Laposfenekű indián csónak	Batelu	

Ebebeyin (64 000 lakos) a kameruni, gaboni határ szegletében található. A kiváló minőségű agyagbányája miatt jártak ide a térségből, ameddig lakói meg nem unták, mivel sajátjuknak tartották. Akit rajtakaptak, el is rabolták. Ezért a város nevének jelentése: idegenek vonzó helye. De Ebibeyin néven is emlegetik, melynek jelentése: „idegenek feltartóztatása”. Az értékes alapanyag miatt a település a tetőcserepeiről és a fazekasságáról híres. Itt készül például a víz tárolására szolgáló az *esuba* és a főzéshez használt fazék, a *mvé* is.

Corisco (vagy Mandji), a Szerelem szigete

Az első európaiak itt is a portugálok voltak 1470 körül, és ők is nevezték el Corisconak. 1642-ben a spanyolok és a portugálok közötti konfliktust kihasználva hollandok foglalták el, hogy gabonával, zöldségfélékkel, banánnal lássák el rabszolgaszállító hajóikat. Hat évig birtokolták, mígnem a portugálok visszavették tőlük. Ma is látható az a kis erőd, amit felépítettek.

Batából, vagy a 30 km-re fekvő Cogo városából hajóval érhető el legjelentősebb idegenforgalmi központjuk, az i. e. 700-tól lakott Corisco (Mandji, 6 km hosszú, 5 km széles, 15 km², 1004 lakos), amely a Muni-folyó tölcserforkolatában fekszik. A 2012-es ásatások során 2000 éves temetőre bukkantak, amely három, ember által okozott ökológiai katasztrófát tárt fel. Az első i. sz. 500 körül történt a sziget szinte teljes faállományának kiirtásával, míg a legutóbbi az európai gyarmatosítás

kezdetével esett egybe. 1640-ben holland birtok lett, s itt rendezték be rabszolga-kereskedelmi központjukat. 1648-ban ismét a portugálok kezébe került, majd az 1778-as El Prado-i spanyol-portugál szerződésben Fernando Póo és Annobón spanyol birtok lett. 1859-ben Corisco és az Elobey-szigetek benga főnökei is csatlakoztak a spanyolokhoz. Ez utóbbiak csak 1880 körül rendezkedtek be afrikai birtokukon. Coriscon több mint harminc települést fedeztek fel a XVIII. század óta. Temetkezési urnákat, malambából⁴ és topéből⁵ készült alkoholos italt találtak az edényekben.

Cogoból a vakítóan fehér, finom homokú Elobey Grandéra (2,27 km², néhány család lakja) és a tőle 500 méterre lévő, mindössze 1 km hosszú, lakatlan és sík Elobey Chicora (0,19 km²) is eljuthatunk. Ez utóbbin épült fel a kontinens első spanyol városa, melynek romjai ma is láthatók. E stratégiai enklávét azért is választották, mert a hódítók nagyon féltek a betegségektől. Az Elobey-szigeteket egy ideig Moucheron-szigeteknek nevezték, mert az első európai, aki erre járt a holland Moucheron volt.

Coriscon, – amely a nők szépségéről ismert –, találjuk az ország legszebb strandjait. Azt is mondják, hogy itt van a világ legfehérebb homokú tengerpartja. Az erdővel borított – tipikus helyi fája a *simio* (*titi*, majomfa, *Miopitecus talapoï*) –, forrásokkal és tavakkal megáldott sziget klímája ideális, egészséges, nincsenek zavaró tényezők (moszkító, homoki bolha). Partjain teknősök rakják le tojásaikat. Középe 60 m magas mezeta. Lakói a ndowe törzshöz tartozó bengák. A turizmus mellett halászatból, mezőgazdaságból (jukka – *Manihot utilissima* –, kukorica, kávé, olajpálma, kókusz, földimogyoró) élnek.

A mostoha sorsú természeti paradicsom, Annobón

A már földünk déli féltékére eső **Annobón** (bennszülött neve: Me Simechi, az egykori Pagalu, 17 km², 6,4 km hosszú, 3,2 km széles) sziget 358 km-re fekszik Afrika (Gabon) és 565 km-re Bioko partjaitól (670 km-re Malabotól). Lakóinak (6000 fő), az annobónoknak az eredete máig nem tisztázott. Egyesek Angolából való bantuknak tartják őket. Az egykori telepesek – akiket a portugálok hoztak São Tomé-ről – portugál nyelvvel keveredett *fa d'ambu*-t (Fá d'Ambó) beszélik. Armando Zamora Segorbe (eredeti neve Ngunsálu Mana Bizga) helyi filológus könyvében⁶ írta le e különös nyelv történetét. Az 1880-as években élt és a helyiek szent embernek, prófétának tartották. A nagy elszigeteltségnek köszönhetően az évszázadok alatt egy sajátos nyelvet fejlesztettek ki, a Fala de Ambót, az Annobóni Beszédet, a portugál és kisebb részt a spanyol alapján. A sziget híres énekese, Elvira Majeda 2009-ben Párizsban kiadott lemeze, *Pongotamu mque dabo lazán* (Kérdezd meg tőlem és válaszolok neked) ismertette meg a világot különös nyelvükkel.

Főként bálnavadászatból éltek, mely fő bevételük és élelmük volt, mert a kontinens messze van. Ma a halászat és a mezőgazdaság révén egyéb termények (kókusz, olajpálma) egészíti ki étrendjüket. Egyetlen települését, egyben székhelyét, Palét a rabszolgák alapították.

1471-ben portugál hajósok, João de Santarém és Pedro Escobar fedezték fel São Tomé és Príncipe után Annobónt (azaz Ano bom, Jó évet, a Boldog Új Évet), ahol 1472 január elsején partra is szálltak. Hegyvidékes sziget, óriási bazaltkőként emelkedik ki a tengerből. Legmagasabb pontja az 598 m magas Pico Quioveo, a második a Pico do Fogo, 435 m. Nagy részét trópusi erdő fedi. Egyetlen jelentősebb vízfolyása a La Aguada. Legnagyobb tava a Lago a Pot vagy Mazufin, egy 700 m átmérőjű vulkán kráterében. A tó két részre osztja a szigetet: az északi szárazabb és a déli, monszunnak kitett trópusi erdős vidékre.

⁴ Cukornádból készült ital

⁵ Pálmabor

⁶ Gramática descriptiva del Fá d'Ambó, Ceiba Ediciones, 2010.

Az 1500-as években egy Kongóból Brazíliába tartó portugál rabszolgaszállító hajó a sziget közelében zátonyra futott. A szkúner fehér tulajdonosa és emberei meghaltak, de a feketék egy része megmenekült és letelepedett a szigeten, ahol szabadon, zavartalanul élhettek. Csak később derült ki, hogy a portugálok már korábban birtokukba vették, de csak jelképesen, mert sohasem telepedtek le. A „haszontalan szigetet” át is adták a spanyoloknak azzal a feltétellel, hogy rabszolga-szabadkikötőként működtetik. A gyarmatosítás történetében kevés példa van arra, hogy a gyarmatosítók több mint egy évszázadra egyszerűen megfeledkeznek egy szigetről. Csak az Antarktisz felé haladó bálnavadászhajók kötöttek ki rajta. Lakói fával, vízzel, baromfival, gyümölcsökkel látták el őket. A helyi lakosság ellenállása 1843-ig tartott, amikor is Juan José Lerena elfoglalta a szigetet. Az első letelepülő fehérek a XIX. század végén érkező klaretianus misszionáriusok, papok voltak. Az I. világháború előtt Vilmos császár rendeletére és nevében akarták birtokba venni a németek, de a hajó közeledtekor az egyik pap felhúzta a spanyol zászlót, hogy tudtukra adja, a sziget már foglalt. A gyarmati időkben börtönszigetté vált, de a sziget diktátorát sem érdekelte egészen 1979-ig. Visszavette eredeti nevüket, Pagalut, melynek jelentése Papá gallo (Papa kakas).

Az ország diktátorai sohasem bocsátották meg Annobón lakóinak, hogy 1968-ban nem akartak függetlenné válni. Azóta is nyögik a kicsinyes, de annál fájdalmasabb bosszú következményeit. 1973-ban kolerajárvány tört ki, de az ország akkori elnöke, Francisco Macías megtiltotta, hogy segítséget kérjenek a nemzetközi szervezetektől. A végeredmény 400 halott. 1993-ban a helyiek tiltakozását véres megtorlás követte. Ekkor még nem volt telefon a szigeten. Ma sem sokkal jobb a helyzet. Munka nincs, ezért jelentős az elvándorlás a szomszédos szigetekre. A helyzeten csak az segíthet, ha Annobón körül is elkezdik az olajkutatót. Pale is egy siralmas, többnyire faházakból álló település. Jobb híján a fakitermelés a legfőbb bevételi forrás, mellyel a talajerózió által érintett terület is egyre nő. Ma is, mint egykoron, a szigetet az Öregek Tanácsa vezeti. Egészen a közelmúltig különös helyi szokás volt, hogy az asszonyok a tengerben szültek.

A sziklás partvidék nem alkalmas a gondtalan fürdőzésre. Északon mindössze egy-egy fekete és fehér homokú fürdőhely található. Kisebb vendégházak kivételével nincs hol megszállni. Bár van repülőtér – ahol 2008-ban egy szerencsétlenül járt belföldi repülőgép lezuhant –, az egyetlen elérhető kapcsolatuk a külvilággal a Malaboból induló hajójárat, amely egy hét alatt ér el ide (686 km), mivel rövid időre minden közbeeső szigeten kiköt.

A Lodán legendája

Az annobóni Semana Santa, azaz a Nagyhét hagyományos epikus költeménye a Lodán-legenda, amely bemutatja a sziget igaz történetét. A történet három napon át tart. A mesélést csak azok kezdhetik és folytathatják, akik egy családba, rokonságba tartoznak, és ezt csak az annobóni Nagyhéten tehetik meg. Ez 14 nappal korábban van, mint a hivatalos katolikus ünnep, és csak szent csütörtök-péntek-szombat lehetnek. E három napon kívül tabu e témát még csak érinteni is az annobóni legendás hősről. Az eseményt mindig a mesélő házával szemben rendezik, és a helyiek nyelvén, a Fá d’Ambón adják elő. Így kezdődik: „Jalam ja bedyi naie ome midji yja y fatê buvil sssassöl...” Azaz „Az elhunyt elődjeim előtt mondom, hogy sok-sok évvel ezelőtt élt e szigeten egy szegény fiatalember...”

*

1. Állítólag a francia Roland énekkel (XI.) mutat szoros párhuzamot.
2. Az annobóni kultúra kiváló ismerője, Joaquín Mahón Solsona szerint Lodán legendája a „Libro de las 12 palabras”-ból (A 12 szó könyve) ered, melyet talán az első európai misszionáriusok – portugál jezsuiták vagy kapucinusok – hoztak magukkal.
3. Más források szerint, amit jelenleg ismerünk, a XIX. század elején kezdett terjedni Franciaországból. A helyiek szerint Lodán egy Franciaországból származó hős helyi adaptációja,

aki Portugália és São Tomé érintése után ért el Annobónra. Mondják, hogy egy emberevő óriás, Menedí névre hallgató cápa tartotta félelemben a szigetlakókat, mint az ellenségek (denevéreként repülő mórok) királya, aki a sziget másik oldalán lévő tó mögött lakott.

Egyenlítői-Guinea valószínűleg még sokáig nem szerepel az idegenforgalmi célországok között, erre sem infrastruktúrája, sem „kínálati oldala” nem alkalmas. Látnivalói sem számottevőek, legfeljebb megtekintésre érdemes természeti környezete, amely azonban még csak nagyon nehezen érhető el.

Szállás és étkezési lehetőség hiányában a szomszédos São Tomé a legközelebbi állomás (230 km), amely – a jó kubai kapcsolatoknak köszönhetően – az utolsó pillanatban került a hivatalos programba. De ez már egy másik történet.

Válogatott irodalom

- Balogh János (1992): *Érdekes szigetek*, RTV-Minerva, Bp.
- Calvo, Juan María: Guinea Ecuatorial, el hijo pródigo, *GEO*, 1987. október
- Castro Antolín, M- L. de – Calle Muñoz, M. Luisa de la (1985): *Geografía de Guinea Ecuatorial*, Ministerio de Educación Ciencia, Madrid
- Díez Vilas, José (1994): *Guinea Ecuatorial*, Ediciones Júcar, Madrid
- Ela Abeme, F.J.E.: La razón de ser de nuestro nacionalismo, *Revista del Oeste de África*, 1985/3-7.
- Especial Guinea Ecuatorial, *Cambio*, 16. 2009. február 23.
- Etnikumok enciklopédiája*, Kossuth, Bp., 1993.
- Fernández, Rafael (1976): *Guinea: Materia reservada*, Sedmey, Madrid
- Fuentes, Jorge (1985): *Cuentos de Fangs y de Bubis*, Ed. Gente Nueva, La Habana
- Green, Lawrence G. (1964): *Abol megállt az idő*, Tánicsics Könyvkiadó, Bp.
- Guinea: Timón de la manta, *Blanco y Negro*, 1976. okt. 30.
- Kéri András: Iskola a világ végén: Egyenlítői-Guinea, *Magiszter*, 1999/33-34.
- Kéri András: Az ismeretlen új olajhatalom: Egyenlítői-Guinea I., *Agora*, 2010/6.
- Kéri András: Afrika leendő Kuvaitja: Egyenlítői-Guinea, *Természet Világa*, 2010/2.
- Kőműves Anita: Versenyfutás indult Afrika olajáért, *Népszabadság*, 2009. szeptember 1.
- Martínez Alcázar, J.- Moragriega Alcalá, F. (1982): *Geografía e historia de Guinea Ecuatorial –* Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid, 1982.
- Morell, Virginia: Majom-sziget, Afrika pusztuló édenkertje, *National Geographic*, 2008 augusztus
- Nandongo Nguema, Antonio: Mongomo, *La Gaceta de Guinea Ecuatorial*, 2015 szeptember
- Negro Marco, Luis: Cogo, la ciudad que también se llamó Puerto Iradier, *La Gaceta de Guinea Ecuatorial*, 2019 május-június
- Negro Marco, Luis: Mbini, la ciudad con el puente más largo de África Central, *La Gaceta de Guinea Ecuatorial*, 2019 augusztus
- Negro Marco, Luis: Annobón, la isla de Año Nuevo, *La Gaceta de Guinea Ecuatorial*, 2018-19 december-január
- Negro Marco, Luis: Arqueología en la isla de Corisco (Mandji), *La Gaceta de Guinea Ecuatorial*, 2018 március
- Negro Marco, Luis: Sobre los nombres de Guinea, *La Gaceta de Guinea Ecuatorial*, 2016 szeptember
- Negro Marco, Luis: La „Leyenda de Lodán”, manifestación cultural de la Semana Santa Annobonesa, *La Gaceta de Guinea Ecuatorial*, 2016 március
- Nguema Mangué, Salustiano-Oyono: El Abaha, imagen de la iglesia africana de hoy, *La Gaceta de Guinea Ecuatorial*, 2016 január
- O.C.G.E.: *Guinea Ecuatorial*, Cooperación Española en Guinea Ecuatorial, Malabo, 1986.

- Ortutay L. Gyula – Szócs László: Banánköztársaságok (banánnal és anélkül) – *Népszabadság*, 2009. szeptember 5.
- Oyana Ndong, Gemina E.: El cuento de los hermanos, *La Gaceta de Guinea Ecuatorial*, 2018-19 december-január
- Sopale B., Simeon: Es suficiente la agricultura de subsistencia, *La Gaceta de Guinea Ecuatorial*, 2019 február
- Zamora Lobocho, Francisco: El prisionero de la Gran Vía, *Revista del Oeste de África*, 1986/8.

www.guinea-equatorial.com

www.africanet.com/countries/eqguinee.htm

www.guineaecuatorial.net

nyv